

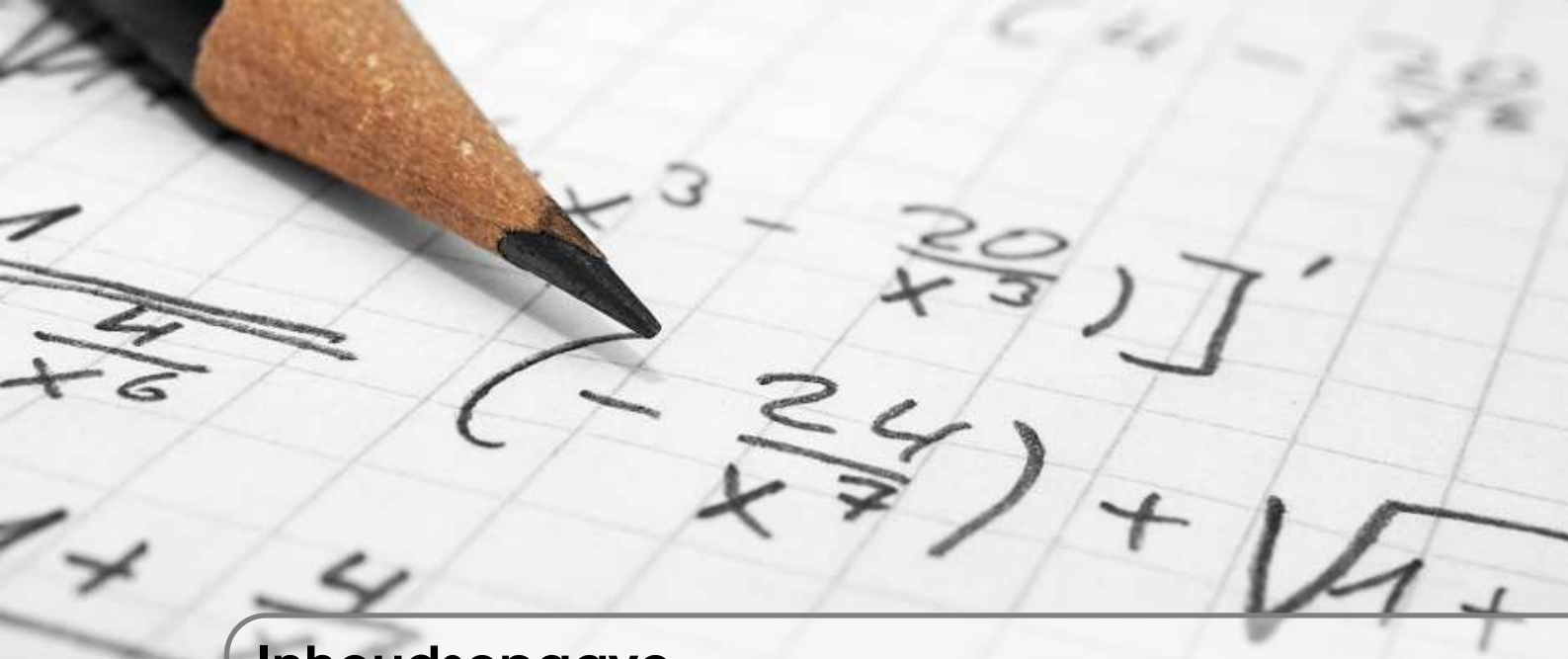
Wiskunde 1

Industriële Wetenschappen
eerste bachelor

Prof. T. Van Hecke

Copyright © 2018 Tanja Van Hecke

Niets in deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, ... of op welke andere wijze ook, zonder voorafgaande toestemming van de auteur.

Inhoudsopgave

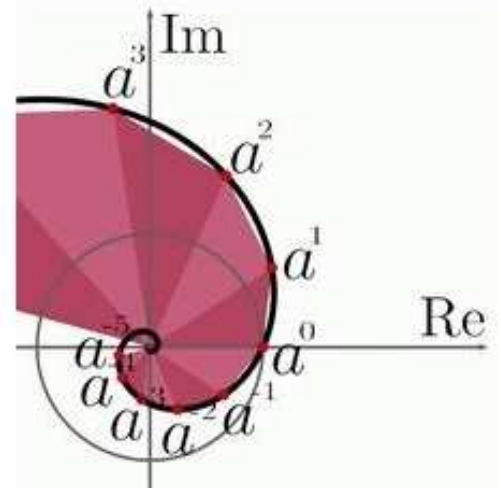
1	Complexe getallen	3
1.1	Definitie	3
1.2	Andere voorstellingen	3
1.3	Bewerkingen met complexe getallen	5
1.3.1	Optellen en aftrekken	5
1.3.2	Vermenigvuldigen en delen	5
1.3.3	De rotatieformules	6
1.3.4	Machtsverheffing	6
1.3.5	n de machtswortels	6
1.4	Complexe nulpunten van veeltermen in $\mathbb{C}$	7
1.5	Superpositie van signalen of golven als ingenieurstoepassing	8
2	Vectoren	9
2.1	Basis	9
2.2	Rekenen met vectoren	10
2.2.1	De translatieformules	11
2.3	Scalair product	11
2.3.1	Hoek tussen 2 vectoren	12
2.3.2	Loodrechte projectie van een vector op een richting	13
2.3.3	Toepassingen	13
2.4	Vectorieel product	14
2.4.1	Toepassing	15
2.5	Gemengd product van 3 vectoren	15
3	Tweedegraadskrommen en -oppervlakken	17
3.1	Inleiding	17

3.2	Definitie en overzicht van de tweedegraadskrommen in het vlak	18
3.2.1	De cirkel	18
3.2.2	De ellips	18
3.2.3	De hyperbool	19
3.2.4	De parabool	20
3.3	Toepassingen	21
3.4	Classificatie van tweedegraadsoppervlakken in de ruimte	21
3.4.1	De ellipsoïde	22
3.4.2	De hyperboloïde	22
3.4.3	De paraboloides	23
3.4.4	De kegel	23
3.4.5	Het cilinderoppervlak	24
3.4.6	Ontaarde gevallen	24
4	Functies	25
4.1	Definities	25
4.2	Voorstellingsvormen van een kromme	26
4.3	Cyclometrische functies	27
4.4	Exponentiële functies	27
4.5	Logaritmische functies	28
4.6	Hyperbolische functies	30
4.7	Areaalfuncties	31
5	Continuïteit, limieten	33
5.1	Continuïteit	33
5.2	Limieten	34
5.2.1	Oneigenlijke limieten	35
5.2.2	Rekenen met limieten	35
5.2.3	Het getal e	35
5.3	Limieten van rationale en irrationale functies	36
5.3.1	Veeltermfuncties	36
5.3.2	Rationale functies	36
5.3.3	Irrationale functies	37
5.4	Limieten van goniometrische functies	37
5.5	Limieten van veralgemeende machtsfuncties	38
6	Afgeleiden	39
6.1	Definities	39
6.2	Stellingen	40
6.3	Berekenen van afgeleiden	42
6.3.1	Rekenregels	42
6.3.2	Afgeleide van elementaire functies	42
6.4	Hogere orde afgeleiden	43
6.5	Differentiaal van een functie van één veranderlijke	43
6.5.1	Differentiaal van de eerste orde	43
6.5.2	Differentialen van hogere orden	44

6.6	Bijzondere technieken	44
6.6.1	Impliciet afleiden	44
6.6.2	Logaritmisch afleiden	45
6.7	Regel van de l'Hôpital voor het berekenen van limieten	45
6.8	Raaklijn en normaal in een punt van een kromme	46
6.9	Hoek tussen twee krommen	46
6.10	Praktische toepassingen van de afgeleiden en differentialen	47
6.10.1	Afgeleide als maat voor de aangroei van het beeld	47
6.10.2	Foutentheorie	48
6.11	Stijgen, dalen, extrema, concaaf, convex en buigpunten	48
6.11.1	Stijgen, dalen	48
6.11.2	Extrema	48
6.11.3	Convex, concaaf en buigpunten	49
6.11.4	Extremumvraagstukken	50
6.12	Kromming, kromtestraal, kromtecirkel, evolute	51
6.12.1	Formules	51
6.12.2	Kromtemiddelpunt, kromtecirkel	52
6.12.3	Evolute	53
7	Functieonderzoek van $y = f(x)$	55
7.1	Asymptoten	55
7.2	Overzicht functieonderzoek	56
8	Poolcoördinaten	59
8.1	Definitie	59
8.2	De rechte in poolcoördinaten	60
8.3	De cirkel in poolcoördinaten	61
8.4	Hoek tussen raaklijn en voerstraal	61
8.5	Raaklijn in de pool	61
8.6	Hoek tussen twee krommen	62
8.7	Stijgen, dalen, extrema	62
8.8	Buigpunten	63
8.9	Asymptoten	64
8.10	Verloop van kromme $r = f(\theta)$	64
8.11	De cardioïde	66
9	Parameterkrommen	67
9.1	Afgeleide bij parameterkrommen	67
9.2	Asymptoten	68
9.3	Overzicht verloop parameterkromme	68
9.4	Enkele bijzondere krommen	71
9.4.1	De cycloïde	71
9.4.2	De epicycloïde	72
9.4.3	De hypocycloïde	72

13.11	Bepaalde integralen	134
10	Onbepaalde integraal	75
10.1	Definities	75
10.2	Rekenregels	75
10.3	Standaardintegralen	76
10.4	Algemene oplossingsmethodes	77
10.4.1	Substitutiemethode	77
10.4.2	Partiële integratie	77
10.5	Integralen van enkele rationale en irrationale functies	77
10.5.1	Opstellen van recursieformule	79
10.6	Integralen van goniometrische functies	80
10.7	Goniometrische, hyperbolische substituties voor	
	$\int R(x, \sqrt{ax^2 + bx + c}) dx$ met R een rationale functie	81
11	Bepaalde integralen	83
11.1	Definitie	83
11.1.1	De Riemann-integraal	83
11.1.2	Verband tussen de Riemann-integraal en de onbepaalde integraal voor een positieve continue functie	84
11.2	Oneigenlijke integralen	85
11.2.1	Berekenen van oneigenlijke integralen	85
11.3	Oppervlakte van een vlak gebied	86
11.3.1	Gebied ingesloten door $y = f(x)$, X -as, $a \leq x \leq b$	86
11.3.2	Willekeurig gebied	87
11.4	Booglengte van een vlakke kromme	90
11.4.1	Cartesisch	90
11.4.2	Poolcoördinaten	91
11.5	Volume van omwentelingslichamen	92
11.5.1	Cartesisch	92
11.5.2	Poolcoördinaten	93
11.6	Zijdelingse oppervlakte van omwentelingslichamen	95
11.7	Traagheidsmoment, statisch moment en zwaartepunt	95
11.7.1	Traagheidsmoment en statisch moment van een homogene boog	95
11.7.2	Zwaartepunt van een homogene boog	96
11.7.3	Stellingen van Guldin	97
12	Oefeningen	99
12.1	Complexe getallen	99
12.2	Vectoren	101
12.3	Tweedegraadskrommen en -oppervlakken	102
12.4	Functies	103
12.5	Continuïteit, limieten	105
12.6	Afgeleiden	106
12.6.1	Berekenen van afgeleiden	106
12.6.2	De regel van de l'Hôpital	106
12.6.3	Toepassingen van afgeleiden	107

13.11 Bepaalde integralen	135
12.6.4 Extrema en buigpunten	108
12.6.5 Kromming, kromtestraal, kromtecirkel	109
12.7 Functieonderzoek van $y = f(x)$	110
12.8 Poolcoördinaten	111
12.9 Parameterkrommen	112
12.10 Onbepaalde integralen	113
12.11 Bepaalde integralen	116
13 Antwoorden	119
13.1 Complexe getallen	119
13.2 Vectoren	120
13.3 Tweedegraadskrommen en -oppervlakken	120
13.4 Functies	121
13.5 Continuïteit, limieten	122
13.6 Afgeleiden	122
13.6.1 Berekenen van afgeleiden	122
13.6.2 Regel van de l'Hôpital	122
13.6.3 Toepassingen van afgeleiden	122
13.6.4 Extrema en buigpunten	123
13.6.5 Kromming, kromtestraal, kromtecirkel	124
13.7 Functieonderzoek	124
13.8 Poolcoördinaten	124
13.9 Parameterkrommen	125
13.10 Onbepaalde integralen	126
13.11 Bepaalde integralen	130

1. Complexe getallen

1.1 Definitie

Een complex getal is een getal van de vorm:

$$z = a + bj \quad \text{met} \quad a \in \mathbb{R}, b \in \mathbb{R} \quad \text{en} \quad j^2 = -1$$

Het getal a noemen we het **reëel** deel $Re(z)$ en b het **imaginair** deel $Im(z)$. De verzameling van alle complexe getallen noemen we $\mathbb{C}$. Het symbool j noemen we de **imaginaire eenheid**.

Gelijkheid: $a + bj = c + dj \Leftrightarrow a = c \quad \text{en} \quad b = d$

Som: $(a + bj) + (c + dj) = a + c + (b + d)j$

Product: $(a + bj) \cdot (c + dj) = ac - bd + (ad + bc)j$

Het **complex toegevoegde** $\bar{z}$ (of z^*) van $z = a + bj$ is het complex getal $\bar{z} = a - bj$.

Eigenschap 1.1.1 $z \cdot \bar{z} = (a + bj) \cdot (a - bj) = a^2 + b^2$; $\overline{z_1 z_2} = \bar{z}_1 \bar{z}_2$; $\overline{\left(\frac{z_1}{z_2}\right)} = \frac{\bar{z}_1}{\bar{z}_2}$

1.2 Andere voorstellingen

Definitie 1.2.1 (Cartesische vorm). *Met elk complex getal $z = a + bj$ correspondeert een koppel cartesische coördinaten (a, b) van het vlak. Daarom noemen we $a + bj$ de **cartesische vorm** van het complex getal.*

Voor de bewerkingen in cartesische vorm, het bepalen van vierkantswortels en het oplossen van een tweedegraadsvergelijking verwijzen we naar de cursus basiskennis.

Definitie 1.2.2 (Goniometrische vorm). *Zijn (r, ϑ) de poolcoördinaten van het punt (a, b) dan is de goniometrische vorm van $z = a + bj$ gelijk aan*

$$z = r(\cos \vartheta + j \sin \vartheta)$$

De afstand $r = \sqrt{a^2 + b^2} = |z|$ van het punt p tot de oorsprong noemt men de **modulus** van z en de hoek tussen de voerstraal en de poolas ϑ noemt men het **argument** van z ($\arg z$).

Eigenschap 1.2.1

$$|z| = |\bar{z}| \quad ; \quad z\bar{z} = |z|^2 \quad ; \quad |z_1 z_2| = |z_1| |z_2| \quad ; \quad \left| \frac{z_1}{z_2} \right| = \frac{|z_1|}{|z_2|}$$

Definitie 1.2.3 (Exponentiële vorm). *De exponentiële vorm van $z = r(\cos \vartheta + j \sin \vartheta)$ wordt gedefinieerd als $z = r e^{j\vartheta}$.*

Dit is gebaseerd op de **formule van Euler**:

$$\cos \vartheta + j \sin \vartheta = e^{j\vartheta}$$

die kan geverifieerd worden door middel van de McLaurin-ontwikkelingen van de functies $\cos x$, $\sin x$ en e^x .

De exponentiële vorm verschilt niet veel van de goniometrische vorm aangezien r en ϑ dezelfde betekenis hebben als bij de goniometrische vorm.

! Uit $e^{j\pi} = \cos \pi + j \sin \pi = -1$ volgt

$$e^{j\pi} + 1 = 0$$

Dit is één van de mooiste gelijkheden (gevonden door Euler) binnen de wiskunde omdat ze de twee belangrijkste transcendente getallen e en π , de imaginaire eenheid j en de twee belangrijkste natuurlijke getallen 0 en 1 (de neutrale elementen t.o.v. resp. de optelling en de vermenigvuldiging) op een verrassende manier met elkaar verbindt.

! De formule laat toe de sinus en cosinus uit te drukken in functie van $e^{j\vartheta}$ en $e^{-j\vartheta}$:

$$\cos \vartheta = \frac{1}{2}(e^{j\vartheta} + e^{-j\vartheta}) \quad \text{en} \quad \sin \vartheta = \frac{1}{2j}(e^{j\vartheta} - e^{-j\vartheta}) = \frac{j}{2}(e^{-j\vartheta} - e^{j\vartheta})$$

Omzettingsformules

De omzettingsformules tussen de verschillende vormen zijn dezelfde als de omzettingsformules Ca.Co. $\leftrightarrow$ Po.Co., namelijk

$$\begin{cases} x = r \cos \theta \\ y = r \sin \theta \end{cases} \quad \text{en} \quad \begin{cases} \operatorname{tg} \theta = \frac{b}{a} \\ r = \sqrt{a^2 + b^2} \end{cases}$$

Deze leggen de hoek θ (positief indien gemeten in tegenwijzerzin) niet uniek vast. De hoek θ kiezen we daarom in het vooraf gekozen interval $[0, 2\pi[$ of $]-\pi, \pi]$.

■ Voorbeeld 1.1 Omzettingen

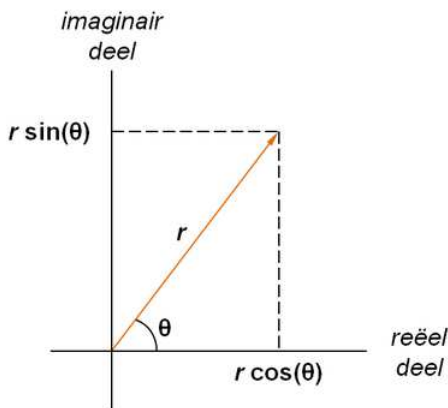
$$z = 1 + j = \sqrt{2}(\cos \frac{\pi}{4} + j \sin \frac{\pi}{4}) = \sqrt{2} e^{j\frac{\pi}{4}}$$

$$z = -3 = 3 \cos \pi = 3 e^{j\pi}$$

$$z = -4j = 4 j \sin \frac{3\pi}{2} = 4 e^{j\frac{3\pi}{2}}$$

Grafische voorstelling

Het vlak waarin we de complexe getallen als koppelp voorstellen noemen we het **vlak van Gauss**.

1.3 Bewerkingen met complexe getallen

1.3.1 Optellen en aftrekken

Dit is het eenvoudigst in cartesische vorm. De complexe getallen moeten eventueel eerst naar deze vorm omgezet worden.

1.3.2 Vermenigvuldigen en delen

Indien het aantal factoren beperkt is en de factoren in cartesische vorm gegeven zijn kan men de bewerking cartesisch uitvoeren. In de andere gevallen is het dikwijls eenvoudiger over te gaan op de goniometrische of exponentiële vorm.

Is $z_1 = r_1 e^{j\vartheta_1}$ en $z_2 = r_2 e^{j\vartheta_2}$, dan is:

$$z_1 z_2 = r_1 e^{j\vartheta_1} \cdot r_2 e^{j\vartheta_2} = r_1 r_2 e^{j(\vartheta_1 + \vartheta_2)} = r_1 r_2 (\cos(\vartheta_1 + \vartheta_2) + j \sin(\vartheta_1 + \vartheta_2))$$

$$\frac{z_1}{z_2} = \frac{r_1 e^{j\vartheta_1}}{r_2 e^{j\vartheta_2}} = \frac{r_1}{r_2} e^{j(\vartheta_1 - \vartheta_2)} = \frac{r_1}{r_2} (\cos(\vartheta_1 - \vartheta_2) + j \sin(\vartheta_1 - \vartheta_2))$$

In woorden: vermenigvuldigt (deelt) men twee complexe getallen dan vermenigvuldigt (deelt) men hun modulus en telt (trekt) men de argumenten op (af).

■ **Voorbeeld 1.2** Wat gebeurt er met het beeldpunt van een complex getal in het vlak van Gauss na vermenigvuldigen met j ?

Het vermenigvuldigen van een complex getal met j levert: $zj = r e^{j\vartheta} e^{j\frac{\pi}{2}} = r e^{j(\vartheta + \frac{\pi}{2})}$

Het beeldpunt van z voert een rotatie uit over een hoek $\frac{\pi}{2}$ (of een kwartdraai in tegenwijzerzin).

■ **Voorbeeld 1.3** Gegeven: $z_1 = 3e^{j\frac{\pi}{4}}$ en $z_2 = 2e^{j\frac{\pi}{2}}$;

Gevraagd: $z_3 = z_1 \cdot z_2$ en $z_4 = \frac{z_1}{z_2}$

$$z_3 = z_1 z_2 = 3e^{j\frac{\pi}{4}} \cdot 2e^{j\frac{\pi}{2}} = 3 \cdot 2e^{j(\frac{\pi}{4} + \frac{\pi}{2})} = 6e^{j\frac{3\pi}{4}}$$

De modulus van het beeldpunt van z_3 is dubbel zo groot als dit van z_1 en het argument is met een hoek $\frac{\pi}{2}$ toegenomen t.o.v. z_1 .

$$z_4 = \frac{z_1}{z_2} = \frac{3e^{j\frac{\pi}{4}}}{2e^{j\frac{\pi}{2}}} = \frac{3}{2}e^{j(\frac{\pi}{4} - \frac{\pi}{2})} = \frac{3}{2}e^{-j\frac{\pi}{4}} = \frac{3}{2}(\cos \frac{\pi}{4} - j \sin \frac{\pi}{4})$$

De modulus van het beeldpunt van z_4 is half zo groot als dit van z_1 en het argument is met een hoek $\frac{\pi}{2}$ afgenomen t.o.v. z_1 .

1.3.3 De rotatieformules

Ten opzichte van het assenstelsel oXY heeft punt p coördinaten (x, y) .

Ten opzichte van het assenstelsel $oX'Y'$, verkregen na rotatie van oXY in tegenwijzerzin over een hoek φ , heeft punt p coördinaten (x', y') .

$p(x, y)$ kunnen we beschouwen als het beeldpunt van het complex getal $z = x + yj = re^{j\theta}$ t.o.v. oXY en als het beeldpunt van het complex getal $z = x' + y'j = re^{j\theta'}$ t.o.v. $oX'Y'$.

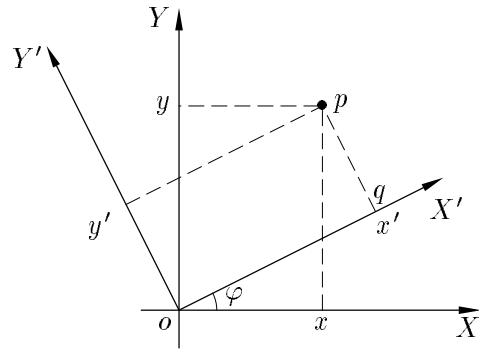
Uit $\theta = \varphi + \theta'$ volgt:

$$z = x + yj = re^{j\theta} = re^{j(\varphi + \theta')} = re^{j\theta'} e^{j\varphi} = (x' + y'j)(\cos \varphi + j \sin \varphi)$$

$$= x' \cos \varphi - y' \sin \varphi + (x' \sin \varphi + y' \cos \varphi)j.$$

Gelijkstellen van reële en imaginaire gedeelten

$$\text{geeft: } \begin{cases} x = x' \cos \varphi - y' \sin \varphi \\ y = x' \sin \varphi + y' \cos \varphi \end{cases}$$

1.3.4 Machtsverheffing

De n de macht van $z = re^{j\vartheta}$ is:

$$z^n = (re^{j\vartheta})^n = r^n e^{jn\vartheta} = r^n (\cos n\vartheta + j \sin n\vartheta) \quad \text{met } n \in \mathbb{Z}$$

Het bijzonder geval $r = 1$ geeft de **formule van de Moivre**:

$$(\cos \vartheta + j \sin \vartheta)^n = \cos n\vartheta + j \sin n\vartheta$$

■ **Voorbeeld 1.4** Toon aan: $\cos 3\vartheta = 4\cos^3 \vartheta - 3\cos \vartheta$.

Uitwerking van $(\cos \vartheta + j \sin \vartheta)^3$ levert:

$$\begin{aligned} (\cos \vartheta + j \sin \vartheta)^3 &= \cos^3 \vartheta + 3j \cos^2 \vartheta \sin \vartheta + 3j^2 \cos \vartheta \sin^2 \vartheta + j^3 \sin^3 \vartheta \\ &= \cos^3 \vartheta + 3j \cos^2 \vartheta \sin \vartheta - 3\cos \vartheta \sin^2 \vartheta - j \sin^3 \vartheta \end{aligned}$$

Uit de formule van de Moivre $(\cos \vartheta + j \sin \vartheta)^3 = \cos 3\vartheta + j \sin 3\vartheta$ volgt:

$$\text{gelijkstelling van reëel deel: } \cos 3\vartheta = \cos^3 \vartheta - 3\cos \vartheta (1 - \cos^2 \vartheta) = 4\cos^3 \vartheta - 3\cos \vartheta$$

$$\text{gelijkstelling van imaginair deel: } \sin 3\vartheta = 3(1 - \sin^2 \vartheta) \sin \vartheta - \sin^3 \vartheta = 3\sin \vartheta - 4\sin^3 \vartheta$$

1.3.5 n de machtswortels

Het complex getal $w = \rho e^{j\varphi}$ is een n de machtswortel uit $z = r(\cos \vartheta + j \sin \vartheta) = re^{j\vartheta}$ als:

$$(\rho e^{j\varphi})^n = re^{j\vartheta}$$

$$\text{waaruit: } \begin{cases} \rho^n = r \\ n\varphi = \vartheta + 2k\pi \end{cases} \Rightarrow \begin{cases} \rho = \sqrt[n]{r} \\ \varphi = \frac{1}{n}(\vartheta + 2k\pi) \end{cases}$$

Een complex getal z bezit n verschillende n de machtswortels $w_0, w_1, \dots, w_{n-1}$:

$$w_k = \sqrt[n]{r} e^{j\frac{1}{n}(\vartheta + 2k\pi)} = \sqrt[n]{r} \left(\cos \frac{1}{n}(\vartheta + 2k\pi) + j \sin \frac{1}{n}(\vartheta + 2k\pi) \right)$$

met $k \in \{0, 1, \dots, n-1\}$.

In het complex vlak van Gauss zijn de beeldpunten de hoekpunten van een regelmatige n -hoek ingeschreven in een cirkel met straal $\sqrt[n]{r}$.

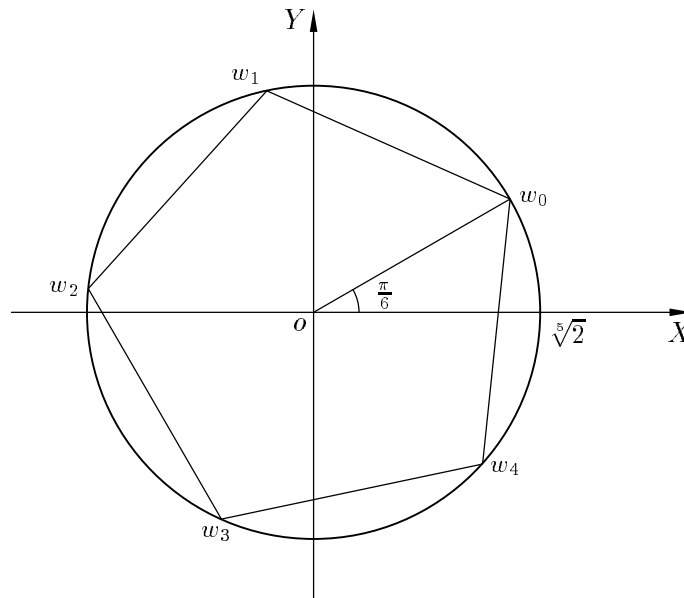
■ **Voorbeeld 1.5** Bepaal de vijfdemachtswortels uit $z = -\sqrt{3} + j$.

Een vijfdemachtswortel w voldoet aan: $w^5 = -\sqrt{3} + j = z = 2e^{j\frac{5\pi}{6}}$

De wortels w_k zijn:

$$w_k = \sqrt[5]{2} \left(\cos \frac{\frac{5\pi}{6} + 2k\pi}{5} + j \sin \frac{\frac{5\pi}{6} + 2k\pi}{5} \right) \quad \text{met } k \in \{0, 1, 2, 3, 4\}$$

$$\Leftrightarrow w_k = \sqrt[5]{2} e^{j(\frac{\pi}{6} + k\frac{2\pi}{5})} = \sqrt[5]{2} \left(\cos(\frac{\pi}{6} + k\frac{2\pi}{5}) + j \sin(\frac{\pi}{6} + k\frac{2\pi}{5}) \right) \quad \text{met } k \in \{0, 1, 2, 3, 4\}$$

1.4 Complexe nulpunten van veeltermen in $\mathbb{C}$

Eigenschap 1.4.1 Een veelterm van de n de graad met complexe coëfficiënten heeft juist n complexe nulpunten in $\mathbb{C}$.

! Bij het aantal nulpunten moet rekening gehouden worden met de multipliciteit.

■ **Voorbeeld 1.6 — Multipliciteit.** $(z-1)^3$ heeft nulpunt $z=1$ met multipliciteit 3.

$z^3 - 1$ heeft drie verschillende nulpunten.

Eigenschap 1.4.2 Heeft een veelterm met reële coëfficiënten een niet reëel nulpunt z , dan is zijn complex toegevoegde $\bar{z}$ ook een nulpunt.

Eigenschap 1.4.3 Gevolg: Een veelterm van oneven graad met reële coëfficiënten heeft ten minste één reëel nulpunt.

■ **Voorbeeld 1.7** De veelterm $3z^3 - 8z^2 + 10z - 4$ heeft nulpunt $z_1 = 1 + j$. Bepaal de andere complexe nulpunten.

Uit stelling 2 volgt dat $z_2 = 1 - j$ eveneens een nulpunt is. De veelterm $3z^3 - 8z^2 + 10z - 4$ is deelbaar door $(z - (1 + j)) \cdot (z - (1 - j)) = z^2 - 2z + 2$.

Na deling vinden we het quotiënt $3z - 2$, zodat het derde nulpunt $z_3 = \frac{2}{3}$ is.

1.5 Superpositie van signalen of golven als ingenieurstoepassing

Een harmonische circulaire beweging om de oorsprong in het complexe vlak en met hoeksnelheid ω , kan beschreven worden met $A e^{j\omega t}$. De projectie op de X-as van het bewegend punt als functie van de tijd kan beschreven worden als $y = A \cos(\omega t + \varphi)$, een typische voorstelling van signalen. Het optellen van 2 signalen kan dikwijls eenvoudiger verlopen door gebruiken te maken van de complexe voorstelling. Bijvoorbeeld: het optellen van

$$\begin{aligned}
 & A_1 \cos(\omega t) + A_2 \sin(\omega t) \\
 = & A_1 \frac{e^{j\omega t} + e^{-j\omega t}}{2} + A_2 \frac{e^{j\omega t} - e^{-j\omega t}}{2j} \\
 = & \left(\frac{A_1}{2} + \frac{A_2}{2j} \right) e^{j\omega t} + \left(\frac{A_1}{2} - \frac{A_2}{2j} \right) e^{-j\omega t} \\
 = & \left(\frac{A_1}{2} - j \frac{A_2}{2} \right) e^{j\omega t} + \left(\frac{A_1}{2} + j \frac{A_2}{2} \right) e^{-j\omega t} \\
 = & A e^{j\alpha} e^{j\omega t} + A e^{-j\alpha} e^{-j\omega t} \\
 = & A e^{j(\alpha + \omega t)} + A e^{-j(\alpha + \omega t)} \\
 = & 2A \cos(\alpha + \omega t) \\
 \text{met } A \text{ en } \alpha \text{ zodat } & \frac{A_1}{2} - j \frac{A_2}{2} = A e^{j\alpha}.
 \end{aligned}$$

